

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מה ההבדל האם "חסר" או שיש "נקעים"?

בסוגיא לפנינו ובדף הקודם אנו לומדים ב' סוגיות שעניינם בכללות המקח וממכר, אולם יש חילוק דינים בין ב' הסוגיות במה שמקבל הלוקח, והגדרת מחילה.

לגבי הנידון של "נקעים" היינו בורות או סלעים, המבואר לעיל שעד שיעור של י' טפחים נכללים בכלל הקרקע המוגדרת "בית כור" והלוקח מקבלם, אולם ביותר מ' טפחים אין הם בכלל ה"בית כור", כאשר מכר לו "בית כור" ויש בקרקע נקעים פחותים מ' טפחים כאמור מקבל הלוקח וזה הגדרת הקרקע, ואין טענה על המוכר. כמה נקעים יהיו בקרקע, ועדיין יהיה מקח, בודאי שלא ניתן לומר שכל הקרקע תהיה נקעים ויקבל הלוקח, רק מחמת שאינם גבוהים י' טפחים.

וכמבואר לעיל אמר רב יצחק, אך ורק אם יש בקרקע נקעים פחות משיעור של ד' קבין, אולם אם יש ביותר משיעור זה, אין כאן מחילה ואין התרצות של הלוקח לקבל קרקע זו, ונחלקו בגמ', לגבי אותם ד' קבים על איזה איזור בקרקע מפורזים, האם על רובה של קרקע או על בית ה' קבין, ועיי"ש. עכ"פ עולה מתוך דברי הסוגיא לגבי נקעים, שקרקע גרועה של נקעים מקבל הלוקח עד שיעור של ד' קבין, ולא יותר.

מעתה שאלו הראשונים, מדוע בסוגיא לפנינו ב"הן חסר והן יתר" ואף אם לא אמר אלא "בית כור" בסתם דינו כך, שעד פחות של רובע לסאה, מקבל הלוקח, א"כ נמצא שאם קנה לוקח "בית כור" ובפועל קיבל עד 7.5 קבין פחות, המכר חל ויש כאן מחילה וריצוי של הלוקח. מה ההבדל מדוע כאשר מקבל קרקע שיש בה נקעים מחילתו מסיימת כאשר קיבל ד' קבין, ואילו כאשר חסר לו לגמרי מוחל עד 7.5 קבין?

בתוס' (ד"ה אלא לאו) ביארנו ב' ביאורים, א. "דרכי יצחק לא קאמר אלא להצטרף לפחות יותר מרובע לסאה", ע"י במהרש"א ובמהרש"ל ועוד שנראה בביאור דברי התוס', שבסתם כ"כ כולם מודים שהשיעור מורכב מ7.5 קבין, כלומר שעד שיעור זה אם מפסיד הלוקח יש כאן מחילה. ורב יצחק אמר שבנקעים מקבל עד ד' קבין, בנוגע לצירוף לאותם 7.5 קבין, שאם החסיר לו פחות מ7.5 קבין ומן הדין של "הן חסר" היה ללוקח לקבל, אולם מצטרפים הנקעים ונמצא שיש בקרקע חסרון של 7.5 מהנקעים ביחד עם החסרון האמיתי.

ב. הביאו תוס' בשם הרשב"א, שיש חלקלם אם הלוקח עומד בצד הקרקע ורואה אותה בעת המכר או לא. כאשר עומדים בצד השדה בזמן המכר הגיוני שמקבל עליו הלוקח שיעור של רובע לכל סאה, כיון שעומד רואה מה מקבל, לא יכול לטעון אח"כ שקיבל פחות וכו', שהרי הסכים למה שלפנינו. במשנה לעיל שעסקה בנקעים שיש בשדה, אין המוכר והקונה עומדים בזמן המכר ליד השדה, א"כ כאשר אמר לו המוכר "בית כור" מן הדין לא יכול לפחות לו מאומה, וצריך לדקדק עמו עד הרובע האחרון, שהרי לא מחל ולא ניתן לומר שקיבל עליו פחות, שהרי סיכמו על בית כור, ואף אם יחסר קב אחד, יטען הלוקח שיש כאן מקח טעות שהרי אמר "בית כור", ובכה"ג אמר רבי יצחק שאם יש טרשים ובורות עד שיעור של ד' קבין (ובתנאי שכתבה המשנה עד שיעור של גובה י' טפחים), צריך הלוקח לקבלם כיון שהם מהווים חלק מהקרקע, אולם בודאי שאם יש יותר משיעור זה, אין סיבה שיקבלם הלוקח.

ברבינו יונה ביאר, שתלוי האם המוכר יש עוד קרקעות או לא, בנידון של דברי רבי יצחק מדובר שמכר לו קרקע בית כור מתוך הרבה שדות שיש למוכר, כמה עתה יתן המוכר ללוקח מבואר בדברי המשנה שיכול למדוד לו בית כור שיש שם נקעים עד שיעור של י' טפחים גובה, וע"ז אמר רבי יצחק התירו לו לתת נקעים עד שיעור של ד' קבין, ולא יותר. אולם במשנה שלנו אין למוכר עוד קרקעות ואם החסיר לו עד 7.5 קבין הלוקח יקבל, ואף אם היו שם נקעים בורות וסלעים הלוקח יקבל, שבאמת עד שיעור של 7.5 קבין הלוקח יקבל, א"כ כל דברי רבי יצחק הם ביחס למה מוטל ומותר למוכר למדוד למעיקרו.

במאירי יישב בשם חכמי הדורות בסברא, "ותירצו חכמי הדורות שלפנינו שהטרשים והנקעים גרועות אצלו יותר משלא היו שם כלל, מצד שהשדה נראה בהם כשנים ושליש". עכ"ל. כלומר שאין כלום היינו שהחסיר לו אפילו 7.5 קבין פחות גרוע מאשר יש בקרקע בורות וסלעים, אם החסיר לו, זה לא פוגם בשאר הקרקע שנתן לו, ולכן עד שיעור גדול יכול למחול ולהתרצות. אולם אם נתן לו קרקע עם בורות וסלעים, אף בשיעור מועט יכול ופוגם בכל עבודת הקרקע, אינו יכול לעבור עם המחרשה כדבעי וכד'.

בנימוק"י חילק אם אמר "מדה בחבל" או אמר "הן חסר והן יתר". בסוגיא לפנינו אמר "הן חסר והן יתר", לכך דינו שעד פחת של רובע לכל סאה מקבל הלוקח, ואף אם יהיו נקעים בורות וסלעים בשיעור של 7.5 קבין, יקבל הלוקח בדיוק כמו פחת שהפחית לו מהבית כור, אולם מגביל הנימוק"י ואומר שזה באופן שהנקעים נמצאים בשדה במקום אחד, אולם אם מפורזים על פני השדה באופן שמפריע לעבודת המחרשה, אין הלוקח מקבל. אולם בסוגיא של רבי יצחק

אמר "בית כור מדה בחבל" לא מקבל הלוקח אלא עד שיעור של ד' קבין סלעים. **מדוע "הן חסר והן יתר" לא מרבה לפחת נוסף?**

כפי המבואר בגמ', אם אמר "הן חסר והן יתר" דינו שמקבל הלוקח פחת של רובע לכל סאה, כפי שנשנה בארוכה. שואלים הרמ"ה והריטב"א, לאחר שהסתפקה הגמ' מה הדין באומר בית כור סתם, בלא תוספות. והכריחו מדברי הברייתא שאף באומר סתם מקבל פחת של רובע לכל סאה, א"כ כאשר אמר "הן חסר והן יתר" לכאורה צריך לפרש בלשוננו שבא להוסיף מעבר לרגילות, וא"כ אף אם יפחית ללקוח יותר מסך של 7.5 קבין, נגדיר שהייתה מחילה, וכן להפך אם יוסיף המוכר וכו', שהרי בית כור גרידא, כבר מוגדר שיש מחילה על השיעורים הנזכרים, א"כ שהוסיף את החסר והיתר, נאמר שמוחל על יותר.

מבאר הרמ"ה, אם לנו הכרח לומר שבא להוסיף או לא מוסיפים, אלא מעמידים על עיקר הדין, שהרי אין כל בני האדם יודעים את ההלכות ובקייאם מה מוגדר למחילה ומה לא מוגדר, לכן בסתם אנו נוקטים כשיעורים שהורנו חז"ל. עוד ביאר הרמ"ה וכן לריטב"א, דרך בני אדם למכור "בית כור" ויודעים הם שהמכר הוא על דקדוק של ה"בית כור", א"כ כאשר אמר "הן חסר והן יתר" התכוון לבטח את עצמו שלא יהיה לו תביעה מהלוקח ולא מחמת שהתכוון להוסיף על השיעורים שאמרו חז"ל.

למדנו במשנה שיש חילוק אם אמר "**בית כור במדה**" שצריך לקבל בדקדוק רב, לבין אמר "**הן חסר והן יתר**" שהמקח קיים עד שיעור של רובע לסלע, **שאלו בגמ'** מה הדין באופן שאומר "בית כור" **בסתם** ולא פירש במכירה מאומה, **מלשון המשנה** לא ניתן לדייק מאומה, שהרי **מהרישא משמע** במשה בחבל נותן במדויק אבל בסתם ניתן לפחות או להוסיף וכו', **ומהסיפא משמע** לאידך גיסא אם אמר הן חסר או יתר, מוסיף מעט או פחית מעט אולם בסתם יקבל בדיוק, **אלא** מהמשנה לא ניתן להוכיח. **מוכיחה הגמ'** שבסתם הדין כבהן חסר והן יתר, שאם פחת או הוסיף רובע לסאה המקח חל, **ממה שאמרו בברייתא** "בית כור עפר אני מוכר לך, כבית כור עפר אני מוכר לך, הן חסר הן יתר אני מוכר לך" והדין אם הפחית או הוסיף רובע, חל המקח. **ורצו לדחות את הראייה**, שיתכן שהברייתא פירשה שיש אופן ש"בית כור" דומה ל"כבית כור" באופן שאמר "הן חסר הן יתר", **ואין להוכיח** לדון בית כור סתמא, אך **הוכיח רב אשי** ממה שאמרה הברייתא על כל מקרה "אני מוכר לך, מבואר שיש כאן ג' מקרים שונים ולא מקרה ופירושו, וע"כ מוכח ש"בית כור" בסתם, אם הוסיף או הפחית עד רובע, חל המקח.

למדנו במשנה, שבאופן שיש החרדה במקח, יפה ידו של מוכר ולכן משיב מעות, **אולם** אם רוצה משיב לו קרקע. **שואלת הגמ'**, שהרי מבואר בברייתא באופן שהותיר או חיסר רובע לסאה, שבסך בית כור עולה לחישוב של 7.5 קבין, **שכופים** את המוכר לקבל מעות, ואת הלוקח לקחת כדי שלא יפסיד המוכר קרקע קטנה שאין בה ממשות. **מבואר** א"כ שכופים את המוכר ועשו תקנה ללוקח. **מבארת הגמ'**, שאין כופים את המוכר אם אינו רוצה, בברייתא הנידון שהקרקעות היו יקרות בעת המכר, ואח"כ הוזלו, **המוכר דורש** שישלם לו את התוספת במחיר של שעת המקח, אומרים למוכר אם תקבל מעות תקבלם כערך של עתה. **ומביאה הגמ' עוד ברייתא**, שאם בשעת המכר היו הקרקעות זולות, ואח"כ התיקרו, נותן לו כשער הזול שהיה בגניה.

אם הוסיף לו המוכר כשיעור שדה היינו זריעית 9 קבין, מחזיר לו את כל הקרקע. **אמר רב הונא** השיעור שאמרו כדי זריעת שדה, זה אף במוכר לו בקעה גדולה, ואין הכוונה שעל כל בית כור יש תוספת זו ללקוח. **שיטת ר"ג**, שיש לכל כור וכו' 7.5 קבין, ואם מכר לו 10 קבין, לא יחזיר לו אם פחות מ7.5 קבין. **אולם** אם יש תוספת של יותר מרובע לסאה, חוזר לממיר ומשיב לו קרקע. **ועיקר החידוש בדברי ר"ג**, שבמכירת ב' כורים, והוסיף מעט מאוד על כל רובע לסאה, כבר עבר את 9 קבין של שיעור שדה.

הקשה רבא לר"ג, במשנה מבואר שאם יש תוספת של 9 קבין משיב קרקע, **והבין רבא** שחוזר קרקע על 9 קבין, אף אם מכר לו הרבה כורים. **מבארת הגמ'**, שמדובר שמכר לו כור אחד. **עוד מבואר** במשנה שאם הוסיף לו בגינה, בית חצי קב חוזר, **והבינה הגמ'** שבגם באופן שמכר לו ב' סאים, **וא"כ קשה** על ר"ג, שהרי כשם שנחלקו ר"ה ור"ג בשדה, הם חולקים בגינה האם מגדירים את התוספת לפי כלל המקח, או על כל סאה וסאה או קב וקב. **מבארת הגמ'**, שמדובר שהמכר היה על סאה בלבד. **ומבארת הגמ'** שה"ה בדברי ר"ג שמחזיר קרקע בהוסיף לו בית רובע, היינו שהמכר היה חצי סאה בלבד.

הסתפק רב אשי, אם מכר לו שדה בשיעור של סאה או ב' סאים, והוסיף לו בשיעור אולם לא בשיעור שדה, ועתה נהייתה לגינה, וזכר כזה בגינה מחזיר קרקע. **וכן** יש להסתפק להפך, אם מכר לו גינה, ונעשית שדה. תיקו.

מבואר בברייתא אם למוכר יש שדה סמוכה, אף אם הוסיף לו פחות מ9 קבין (יותר מ7.5 לפי חשבון של רובע לסאה) משיב לו קרקע. **הסתפק רב אשי**, באופן שיש למוכר שדה סמוכה, אולם היה בור שמפסיק, או אמת המים, דרך הרבים, שורת עצי דקל. תיקו.

רבין בר רב נחמן ביאר בדברי המשנה, כאשר משיב, לא רק את הרבעים הנוספים אלא את הכל, ואין מחילה על מאומה.